

FIGUUR 2

De overwoekerde groeiplaats van Schubvaren (*Asplenium ceterach*) langs het spoor bezuiden Eijsden (foto: N. Harle).

FIGUUR 3

De Schubvarens (*Asplenium ceterach*) langs het spoor bezuiden Eijsden, na plaatselijke verwijdering van de bramen (*Rubus spec.*) (foto: N. Harle).

Slingerberg. Aan de westzijde van de spoorlijn is het spoorwegtalud hier over enkele tientallen meters met blokken kolenkalk versterkt, mogelijk na het verzakken van de spoorlijn in 1892. Tussen deze uit de Belgische Ardennen geïmporteerde blokken zijn de Schubvarens toentertijd gevonden.

De tweede groeiplaats lag enkele tientallen meters noordelijk van de ijzeren voetgangersbrug ten zuiden van de boswachterswoning. Aan de oostzijde van het spoor loopt hier een afwateringsgoot, eveneens van stenen uit de Ardennen. Deze is thans met een metalen rooster overdekt, maar was vroeger open. Tussen deze stenen groeiden zowel Schubvaren als Zwartsteel (*Asplenium adiantum-nigrum*).

Via een schriftelijke mededeling is één van deze vindplaatsen toentertijd door de heer L. Knols aan het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg gemeld (KNOLS, 1951). De toenmalige locatie was door dezelfde auteur al eerder in het Maandblad beschreven (KNOLS, 1946). Het aardige is nu dat de heer F. Cupido schoonzoon van de heer L. Knols is en dat ze in de jaren 1970 de groeiplaatsen diverse malen samen hebben bezocht. Geen van beide varensoorten is toen echter nog aangetroffen. Wel is een oude groeiplaats van Koningsvaren (*Osmunda regalis*) teruggevonden.

Hoewel de eerste twee soorten hoogstwaarschijnlijk als sporen met Belgisch gesteente zijn aangevoerd, is de laatste een relict van een vroeger uitzonderlijke veen- en moerasvegetatie die een deel van de natuurboschellingen langs de oude spoorlijn bij Geulle en Bunde markeerde.

Slot

Tot voor kort leek Schubvaren tot die selecte groep planten te behoren die in Limburg van slechts één locatie bekend is. Nu blijken er vier populaties te zijn: meer dan ooit tevoren, voor zover uit de literatuur bekend. In alle gevallen zijn er ook juveniele planten aanwezig. Het lijkt niet overdreven lezers opnieuw op te roepen eventuele andere plaatsen bekend te maken, vooral omdat deze varen soms op onwaarschijnlijke plaatsen blijkt te groeien.

Dankwoord

Met dank aan Ton Denters voor het beschikbaar stellen van zijn vegetatieopname, aan Ivo Raemakers voor het aanwijzen van de zeer verborgen groeiplaats langs het spoor en aan Frans Cupido voor zijn informatie over de situatie bij Geulle.

Nigel Harle,
Gronsveld

Noot

1. Bij Schubvarens, en ook bij andere muurbewoende varens, is het tellen van het aantal individuele exemplaren vaak lastig, omdat niet duidelijk is of een gegeven cluster uit één of meerdere juveniele planten is ontstaan. Om deze reden wordt onder andere door de heer T. Denters de eenheid 'rozetkernen' gebruikt, oftewel het aantal afzonderlijke groeipunten van waaruit veren ontspringen. Over de telling van het huidige aantal kernen in vergelijking met de situatie in 2006 is via foto's met de heer T. Denters overleg gepleegd.

Literatuur

- HARLE, N., 2009. Een tweede Limburgse groeiplaats van Schubvaren. *Natuurhistorisch Maandblad* 98 (9): 178-185.
- KNOLS, L., 1946. De Natuur in ! Naar Geul III. Wat kwam er met het spoor? *Natuurhistorisch Maandblad* 35 (9-10): 63-64.
- KNOLS, L., 1951. Schriftelijke mededeling bij verslag van de Maandvergadering van het Natuurhistorisch Genootschap Limburg te Maastricht op woensdag 6 juni 1951. *Natuurhistorisch Maandblad* 40 (6): 69-73.
- SCHAMINÉE, J.H.J., A.H.F. STORTELDER & E.J. WEEDA, 1995. De vegetatie van Nederland. Deel 1. Inleiding tot de plantensociologie - grondslagen, methoden en toepassingen. Opulus Press, Uppsala/Leiden.

BOEKBESPREKINGEN

LIKONA JAARBOEK 2009

LIMBURGSE KOEPEL VOOR NATUURSTUDIE, 2010. Provinciaal Natuurcentrum, Het Groene Huis, Domein Bokrijk. 175 pagina's. LIKONA, Domein Bokrijk. ISSN 0778-8495. Prijs €10,00.

Het negentiende jaarboek van LIKONA is geheel gewijd aan de 44

adoptiesoorten van de Belgisch-Limburgse gemeenten. In een inleidend artikel wordt aandacht besteed aan de adoptiecampagne die in 2008 van start ging en waarvan twee jaar later de balans wordt opgemaakt. Hoewel de voorlichting en het op de soort gerichte terreinbeheer in heel Limburg duidelijk toenam, profiteren nog niet alle bedreigde soorten van het resultaat.

Vervolgens worden op alfabetische volgorde van gemeente alle soortgerichte acties meer in detail beschreven. Dit levert een rijk palet van artikelen waarvan de diepgang varieert, maar waar monitoringresultaten een goed beeld geven van de ontwikkelingen. De artikelen zijn zeer leesbaar en richten zich terecht op het grote publiek om het draagvlak van de acties te vergro-

ten. Daarmee lijkt het adoptieproject een groot succes, een project dat overigens in de Nederlandse provincie Noord-Brabant inmiddels navolging heeft gekregen. De artikelen zijn goed verzorgd met in iedere bijdrage wel een foto van de soort, maar niet in alle gevallen van het biotoop. Dat laatste lijkt een gemis omdat wel (overdreven) veel aandacht wordt geschonken aan de

vrijwilligers in de uitvoering van de diverse projecten. Persoonlijk had ik zelf graag wat meer habitatopnamen gezien.

Zoals gewoonlijk worden de artikels gevolgd door een becommentarieerd literatuuroverzicht dat een goed beeld geeft van de natuuronderzoeken die in 2009 in Belgisch Limburg hebben plaatsgevonden. Het boek wordt afgesloten met de jaarverslagen van de werkgroepen. Mijn kritiekpuntje van vorig jaar blijft staan. De overvolle bladverdeling en de kleine marges zorgen voor een opgepropte lay-out. Het negentiende jaarboek blijft evenwel een nieuwe aanwinst in de reeks.

TON LENDERS

RUIJTE VOOR INSECTEN. Een nieuwe visie op insecten- bescherming

BINK, F., 2010. KNNV Uitgeverij, Utrecht. 268 pagina's, 17 x 24,5 cm, genaaid, gebonden, harde kaft, full colour. ISBN 978 90 5011 330 4. Te bestellen via de boekhandel of rechtstreeks via www.knnvuitgeverij.nl, Prijs: € 29,95.

Insectenbescherming staat niet in ieders vocabulaire. In dat opzicht

was het verrassend te horen dat er een boek was verschenen dat hierbij stil staat en probeert daar informatie over te geven. Temeer daar de auteur niet onbekend is in de insectenwereld en bijvoorbeeld de Ecologische atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa op zijn naam heeft staan. Dat prikkelt natuurlijk de nieuwsgierigheid.

Toen ik het boek daadwerkelijk in handen kreeg was mijn belangstelling al direct een beetje getemperd. Dat lag niet aan de vormgeving van het boek. Het boek ziet er zoals we dat gewend zijn van de KNNV Uitgeverij keurig uit, al zou een aantal detailfoto's, zoals bij de waterinsecten, wat scherper mogen zijn. Maar mijn vraagtekens begonnen bij de inhoudsopgave die een aantal hoofdstukken noemt die je bij de titel van het boek niet zou verwachten. En natuurlijk is insectenbescherming ook niet helemaal nieuw. Aaibare soorten zoals dagvlinders en libellen, maar ook zweefvliegen en loopkevers, staan al vele jaren bij soortspecialisten in de belangstelling. Verenigingen als de KNNV, EIS en de Vlinderstichting zetten een aantal soorten uitdrukkelijk op de kaart. Het is dan ook jammer dat het boek weer voor een groot deel terugvalt op de bekende soortgroepen, maar dat zal ongetwijfeld te maken hebben met de voor handen zijnde kennis. Persoonlijk zou ik het een grotere prestatie gevonden hebben als minder bekende soortgroepen wat meer aandacht zouden hebben gekregen. De nieuwe visie op de bescherming van insecten biedt het boek voor de specialist duidelijk niet.

Het eerste deel presenteert een aantal min of meer los staande items van insectenreservaten tot het verschijnen van nieuwe soorten. De samenhang is onduidelijk en te divers, de informatie niet altijd echt nieuw. Het tweede deel behandelt de Nederlandse landschappen, maar dan vanuit de optiek van diverse soorten insecten die met dat landschap verbonden zijn. Dat kan natuurlijk nooit volledig, maar de auteur doet een aardige poging en bereikt op hoofdlijnen zeker zijn doel. Het 'lezen van het landschap' kan veel informatie geven over de aanwezige soorten, maar ook dat is voor een beetje natuuronderzoeker niet echt verrassend.

Het volgende deel besteedt aandacht aan de verscheidenheid van de dieren. Het stuk over het ecologisch profiel en het habitatprofiel spreekt mij het meest aan. Het is zonder meer het sterkste punt van de publi-

catie, maar helaas wordt hier maar ongeveer een vijfde deel van het boek aangewijd. Daarna wordt ingegaan op maatschappelijke aspecten zoals behoud en bescherming. Dit blijft over het algemeen vrij abstract en ik vraag me af of de aangeboden informatie bij de lezer echt enthousiasme opwekt. Er volgt een overzicht van de belangrijkste insectenorden met aandacht voor de leefwijze van een grote diversiteit van soorten (met speciale attentie voor voedselgilden) en het boek sluit af met een verklarende woordenlijst en een literatuuroverzicht.

Bij het doorlezen van verschillende passages vroeg ik me steeds af voor wie dit interessant leesvoer zou kunnen zijn. In ieder geval niet voor de echte specialist; die is het geboden niveau ontstegen. De welwillende amateur, die wat wil weten over de insectenfauna? Daarvoor biedt het boek wel veel (detail)informatie, maar of alles even interessant voor hem is, lijkt mij zeer de vraag. Te veel hooi voor een te kleine vork?

Kortom een naslagwerk dat voor mij niet helemaal de verwachtingen waar maakt. Een boek dat bij de amateur meer in de boekenkast zal staan dan dat het daadwerkelijk gebruikt zal worden. Voor degene die zich wat meer wil verdiepen in de studie van insecten kan het echter een mooie basis vormen.

TON LENDERS

BEKNOPTE ZAKGIDS NACHTVLINDERS Alle soorten van Nederland en België

WARING, P. & M. TOWNSEND, 2009. Tirion, Baarn. 160 pagina's. ISBN 978 90 5210 789 9. Prijs € 26,95. Verkrijgbaar in de boekhandel.

De geprezen vertaalde uitgave van het determinatiewerk over 'macro-nachtvlinders' van Nederland en België, de Nachtvlingergids van Waring en Townsend uit 2006, is een enorm succes dat zeker heeft bijgedragen aan een toename van het aantal nachtvlinderwaarnemingen. Nu is er ook een veldgids van dit standaardwerk in de handel.

Een veldgids moet vooral goed hanteerbaar zijn en dus kun je er minder informatie in kwijt. In eerste instantie is ruimte gespaard door de algemene inleiding sterk in te korten tot twee bladzijden. Gelukkig ontbreken de plaatjes met vleugelkenmerken niet; die zijn namelijk nogal cruciaal voor het determine-

ren van de soorten en het begrijpen van de beschreven diagnostische kenmerken. Ook de inleiding op de verschillende families is zeer beperkt gelaten, en de soortbeschrijvingen (soortkenmerken, vliegtijd, voorkomen Nederland en België) zijn veel beknopter of beperkt tot enkele steekwoorden, waarbij de

meeste ruimte is ingeruimd voor de beschrijving van de kenmerken van een soort. De in het boek opgenomen beschrijving van habitat, waardplant en levenscyclus zijn in de veldgids niet opgenomen. Wat ook in veel gevallen ontbreekt, zijn de uitgebreid beschreven verschillen met gelijkende soorten. De mooie en vooral handige tekeningen van de hand van Richard Lewington, waarbij de vlinders zo zijn getekend zoals ze worden aangetroffen, zijn hetzelfde gebleven. De veldgids is al met al een stuk dunner. Ze is voorzien van een flexibele omslag met een plastic kaft, die helaas niet geheel bestand is tegen veelvuldig gebruik.

De veldgids is met alle voor- en nadelen veel praktischer, en ik betrap me er zelf dan ook op dat ik hem vaak meeneem. Handiger is het ook dat de vlinders staan afgebeeld naast de beschrijving. In de uitgebreide gids staan de afbeeldingen los van de beschrijvingen, en dat vergt nogal wat bladeren. Nadeel is dat de informatie per soort beknopter is en een aantal onderscheidende kenmerken tussen gelijkende soorten niet genoemd wordt. Voor een zekere determinatie en uitgebreidere informatie over de soort hanteer ik daarom toch vooral het boek en de internetpagina www.vlindernet.nl. De gids is dan ook precies is wat het beweerde te zijn: een praktische zakgids. Maar als u moet kiezen, dan raad ik u toch eerst het uitgebreide boek aan.

G. VERSCHOOR